

Захарко А. В.

доцент кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ ПРИСЯЖНИХ: СТАН ТЕОРЕТИЧНОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ

В умовах воєнного стану особливої актуальності набула регламентація кримінального процесуального порядку притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які допустили протиправні вчинки, відповідальність за котрі передбачається Кримінальним кодексом України у вигляді довічного позбавлення волі. Особливі правила притягнення винуватих осіб до такого виду покарання за вчинення злочинів, передбачених, зокрема, ч.2 ст.111 КК України (Державна зрада в умовах воєнного стану), ч.8 ст.111-1 КК України (Кваліфікований вид колабораційної діяльності, що призвів до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків) тощо, проявляються, зокрема, в правилах визначення повноважного складу суду. Згідно з ч.3 ст.31 КПК України, кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, а за клопотанням обвинуваченого - судом присяжних у складі двох суддів та трьох присяжних. Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд.

Дослідженню питань провадження в суді присяжних в Україні на рівні дисертацій, зокрема, докладають зусиль Ляховченко І.А. (наук. кер-к Алєнін Ю.П.) за темою «Підтримання публічного обвинувачення в суді присяжних», затв. у 2021 році [1, с.131], Мірзабекова К.С. (наук. кер. Слінько Д.С.) за темою «Суд присяжних як особливий порядок провадження в Україні», заявл. у 2020 році [2, с.227], Білостоцький Б.О. (наук. кер. Шилін Д.В.) за темою «Участь прокурора у суді присяжних в кримінальному процесі України», затв. у 2019 році [3, с.223], Гончаренко В.М. (наук. кер. Сачко О.В.) за темою «Мирова юстиція та суд присяжних в кримінальному процесі України», затв. у 2019 році [3, с.235], Мельничук Т.І. (наук. кер. Тагієв С.Р.) за темою «Кримінальні процесуальні особливості функціонування правової моделі суду присяжних в Україні», затв. у 2018 році [4, с.225], Моргун С.О. за темою «Суд присяжних в Україні», затв. у 2018 році [4, с.228], свого часу зазначені питання досліджував Солодков А.А. (наук. кер. Шило О.Г.) за темою «Теоретичні основи та практика здійснення

провадження в суді присяжних в Україні», затв. у 2012 році [5, с.259] тощо.

Волоско І.Р., дослідивши особливості формування та діяльності суду присяжних в Україні, прийшла до висновку про доцільність запровадити в КПК України право сторін кримінального провадження заявляти по три невмотивованих відводи кандидатам у присяжні. Така процедура розширить змагальність сторін в ході судового розгляду, надасть можливість сформулювати об'єктивну та неупереджену колегію присяжних. Звичайно запровадження права на невмотивовані відводи, призведе до внесення змін в процесуальне законодавство в частині кількості осіб, які викликаються в судові засідання. В зв'язку з цим, нею пропонується ч. 1 ст. 385 КПК України викласти у наступній редакції: «Після призначення судового розгляду судом присяжних головуєчий дає секретарю судового засідання розпорядження про виклик присяжних у кількості п'ятнадцяти осіб, які визначаються автоматизованою системою документообігу суду з числа осіб, які внесені до списку присяжних». Статтю 387 ч. 4 КПК України доповнити абзацом другим наступного змісту: «Кожна з сторін кримінального провадження має право заявити по три невмотивованих відводи кандидатам у присяжні» [6, с.209].

Дослідивши також на дисертаційному рівні кримінальне провадження в суді присяжних за темою «Кримінальне провадження в суді присяжних: порівняльно-правове дослідження», Щерба В.М. прийшла до висновку, що суд присяжних – це конституційно закріплена форма безпосередньої участі громадян у здійсненні правосуддя, незалежна від професійних суддів. Інститут суду присяжних в Україні вважається комплексним правовим інститутом народовладдя, що регламентує суспільні відносини, що виникають у зв'язку з особливим порядком провадження в суді першої інстанції за клопотанням обвинуваченого у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі, з метою найбільш повного забезпечення прав підсудного. До переваг запровадження суду присяжних, які визначають перспективи поступового розширення застосування цього інституту, належать такі: втілення ідей правової держави та громадянського суспільства у сфері правосуддя; багатовікова історія існування його на теренах України та в інших країнах; підвищення авторитету суду та довіри до нього населення; гарантування справедливості правосуддя; зменшення впливу можливих слідчих і судових помилок на прийняття рішення у справі, а також корупційних ризиків [7, с.194]. Як зазначає Крістіна д'Аньєлло, запровадження суду присяжних засновано на ідеї про те, що повноваження приймати рішення належить громадянам, які можуть безпосередньо впроваджувати суспільні цінності в судовий процес і таким чином протидіяти свавільному здійсненню державної влади [8, с.4].

Порядок наради і голосування в суді присяжних визначається ст. 391 КПК. Народою суду присяжних керує головуєчий, який послідовно ставить на обговорення питання, передбачені ст.368 КПК, проводить

відкрите голосування і веде підрахунок голосів. Усі питання вирішуються простою більшістю голосів. Головуючий голосує останнім.

У ст.368 КПК визначено питання, що вирішуються судом при ухваленні вироку:

- 1) чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа;
- 2) чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений;
- 3) чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення;
- 4) чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення;
- 5) чи є обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання обвинуваченого, і які саме;
- 6) яка міра покарання має бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати, які обов'язки слід покласти на особу в разі її звільнення від відбuvання покарання з випробуванням;
- 7) чи підлягає задоволенню пред'явленої цивільної позову і, якщо так, на чю користь, в якому розмірі та в якому порядку;
- 7¹) чи є підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру;
- 7²) чи є підстави для виплати винагороди викривачу і, якщо так, у якому розмірі та в якому порядку;
- 8) чи вчинив обвинувачений кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності;
- 9) чи є підстави для застосування до обвинуваченого, який вчинив кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності, примусового заходу медичного характеру, передбаченого частиною другою статті 94 КК;
- 10) чи слід у випадках, передбачених статтею 96 КК, застосувати до обвинуваченого примусове лікування;
- 11) чи необхідно призначити неповнолітньому громадського вихователя;
- 12) що належить вчинити з майном, на яке накладено арешт, речовими доказами і документами;
- 13) на кого мають бути покладені процесуальні витрати і в якому розмірі;
- 14) як вчинити із заходами забезпечення кримінального провадження.

Аналізуючи проблеми функціонування суду присяжних в Україні, А.О. Логвиненко приходять до висновку про важливість, втім, певну ілюзорність чинного формату функціонування цього інституту в Україні [9, с.179], посилаючись, зокрема, на випадки необ'єктивності присяжних, емоційності їх рішень та недоліки фінансування цього інституту.

Таким чином, є підстави вважати, що до дискусійних питань теоретичних розробок суду присяжних в Україні належать:

- особливості відбору присяжних, доцільність існування права підсудного заявляти невмотивовані відводи кандидатам у присяжні, кількість присяжних у складі суду;
- спроможність присяжних приймати рішення згідно ст.368 КПК (що вирішуються судом при ухваленні вироку);
- закріплення в окремому законі системних положень щодо правового статусу присяжного.

Список використаних джерел:

1. Перелік тем дисертаційних досліджень з юридичних наук (затверджених у 2021 році). Національна академія правових наук України. Харків: «Право». 2022. 161 с. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/naukova-diyalnist/specjalizovani-vcheni-radu/perelik-tem-disertacijnih-doslidzhen-z-problem-derzhavi-i-prava/> (дата звернення: 12.11.2022).
2. Перелік тем дисертаційних досліджень з юридичних наук (затверджених у 2020 році). Національна академія правових наук України. Харків: «Право». 2021. 248 с. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/naukova-diyalnist/specjalizovani-vcheni-radu/perelik-tem-disertacijnih-doslidzhen-z-problem-derzhavi-i-prava/> (дата звернення: 12.11.2022).
3. Перелік тем дисертаційних досліджень з юридичних наук (затверджених у 2019 році). Національна академія правових наук України. Харків: «Право». 2020. 264 с. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/naukova-diyalnist/specjalizovani-vcheni-radu/perelik-tem-disertacijnih-doslidzhen-z-problem-derzhavi-i-prava/> (дата звернення: 12.11.2022).
4. Перелік тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (затверджених у 2018 році). Національна академія правових наук України. Харків: «Право». 2019. 290 с. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/naukova-diyalnist/specjalizovani-vcheni-radu/perelik-tem-disertacijnih-doslidzhen-z-problem-derzhavi-i-prava/> (дата звернення: 12.11.2022).
5. Перелік тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (затверджених у 2012 році). Національна академія правових наук України. Харків: «Право». 2013. 308 с. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/naukova-diyalnist/specjalizovani-vcheni-radu/perelik-tem-disertacijnih-doslidzhen-z-problem-derzhavi-i-prava/> (дата звернення: 12.11.2022).
6. Волоско І.Р. Суд присяжних в Україні: особливості формування та діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2017. 244 с.
7. Щерба В.М. Кримінальне провадження в суді присяжних: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. 292 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/1389> (дата звернення: 12.11.2022).
8. Cristina d’Aniello. The jury on trial. Challenges in Criminal Justice, June 2022, (pp.47-64) https://www.researchgate.net/publication/361340405_The_jury_on_trial (дата звернення: 29.10.2022)
9. Логвиненко А.О. Суд присяжних в Україні: проблеми теорії та практики // Юридичний вісник, 2018. №1 (46). С.177-180